

ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

УДК 94(367)“1918/1929”

© Оксана Іванченко (Київ)

**ДІЯЛЬНІСТЬ ХОРВАТСЬКИХ
НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ СИЛ
У СУЧАСНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ
ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ
(1918-1929 рр.)”**

Стаття присвячена проблемі висвітлення діяльності хорватських національно-політичних сил у сучасній зарубіжній та вітчизняній історіографії. Ряд питань, такі як: розвиток української історіографії в дослідженні хорватських політичних рухів, стан наукової розробки проблеми висвітлюються у статті.

Ключові слова: хорватські землі, національно-політичні сили, політична партія, уряд, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (Королівство СХС).

Вивчення етапів розвитку Хорватії та перетворення її на суб'єкт міжнародних відносин вимагає комплексного дослідження різноманітних аспектів її історії. Соціально-політичні, економічні та історичні зміни хорватських земель після 1918 р. спричинили активізацію національно-політичних сил, які на базі обґрунтованих програм розгорнули активну діяльність. У процесі політичної боротьби певні організації розкололися або трансформувалися, але динаміка їх діяльності, віддзеркалена в сучасній історіографії, засвідчує ту важливу роль хорватських національно-політичних сил, яку вони відігравали у різних сферах суспільного життя в землях свого краю.

З огляду на інтерес до розвитку хорватського політичного життя 1918-1929 рр., періоду Королівства СХС цим історичним темам присвячена значна кількість наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних авторів.

Зарубіжна історіографія.

Розглядаючи хорватську історіографію періоду становлення незалежної Республіки Хорватія можна говорити про детальне висвітлення в ній не лише питань становлення та розвитку хорватських національно-політичних сил, але й більш глибоких змін у хорватських землях взагалі. Так, у праці Д. Біланджича “Сучасна історія Хорватії” окрім опису становища політичних партій, звертається особлива увага на негативний вплив сербської влади на розвиток хорватської державності [2, с. 64]. Автор розкриває зміст історичної сербської ідеї про створення “Великої Сербії” і показує вплив цього явища на зростання політичної активності хорватських національних сил. Широкий історичний огляд минулого хорватських земель проводить І. Голдстейн у монографії “Історія Хорватії”. Насамперед автор звертає увагу на міжнародне ставлення до проблеми політичного визначення хорватів після закінчення Першої світової війни “...Антанта позитивно ставилась до існування Австро-Угорщини як протизаги поширення російського впливу на Балканах..., проте коли крах монархії став очевидним, європейські політики швидко розподілили території монархії за власними розрахунками...” [6, с. 229]. Багато уваги приділяється розвитку хорватських національних сил, зокрема детально описується діяльність Хорватської селянської партії на чолі зі С. Радичем, погляди її членів, контакти партії з

іншими національними організаціями періоду становлення Королівства СХС. Праця вирізняється значною кількістю використаних документів і представляє необхідність її застосування у процесі вивчення хорватської історії.

Помітними при розгляді проблеми становища та розвитку хорватських політичних сил є праці хорватських істориків, що конкретно стосуються створення Югославії та її подальшого функціонування. Серед таких робіт варто відзначити монографію Х. Маткович “Історія Югославії”, на сторінках якої проводиться детальний огляд політичних партій та організації нової держави, серед яких особлива увага звертається на хорватські національні організації та Комуністичну партію Югославії [9]. Робота цікава ще й тим, що не зображає сербів у негативному світлі, події викладаються максимально об'єктивно. Варто зазначити, що в хорватській історіографії зустрічається чимало праць, присвячених історії створення та внутрішнього розвитку Югославської держави, але інформації, що дійсно б відповідала назві праці, міститься небагато, крім того деякі події висвітлюються неточно, стисло, чи не згадуються взагалі [5; 13; 3].

При розгляді такої суперечливої, але разом з тим цікавої теми становлення хорватських національних сил неможливо обійти книгу “Хорватія у монархічній Югославії”, де окрім аналізу ключових подій хорватської історії після 1918 р. подано об'ємну інформацію про передумови виникнення хорватських політичних партій, висвітлено основні вимоги хорватських демократичних організацій. Крім того, значне місце у роботі присвячено історії виникнення та подальшого політичного розвитку однієї з найбільших та найвпливовіших партій хорватських земель – Хорватській селянській партії [19, с.443]. Також важливим у праці є висвітлення планів хорватських національно-політичних діячів щодо подальшого функціонування хорватських земель у складі поліетнічного Королівства СХС [20].

При дослідженні теми розвитку хорватських національно-політичних сил необхідно звернути увагу ще на певні роботи, в яких досліджується Королівство СХС загалом і діяльність провідних політичних лідерів в хорватських землях, зокрема. Ці праці дозволяють дослідити особисті погляди політиків на внутрішні проблеми хорватського суспільства, відносини хорватів з людьми інших національностей, зв'язки між членами партій [4; 14; 11]. Щоправда, автори робіт обережні у висвітленні проблем, пов'язаних із суперечливими політичними питаннями, такими як: реалії внутрішнього розвитку Королівства СХС, урядова політика стосовно хорватських політичних сил тощо. Взагалі ж хорватська історіографія характеризується дещо антисербським спрямуванням та поширенням у працях націоналістичних ідей.

Щодо російської історіографії, то помітно, що дослідження розвитку Югославської держави взагалі і хорватських національно-політичних рухів зокрема активно розпочалось ще в період існування СРСР, що пов'язано було з тісними контактами

радянських і югославських політиків і зі зростанням інтересу до маловідомих сторінок політичної історії Югославської держави. Характеризуючи ступінь наукової розробки даного питання, варто зазначити, що попри все зростаючий інтерес до неї, поки що відсутнє фундаментальне, комплексне її дослідження. Існуючі ж історіографічні напрацювання відрізняються за обсягом поданого фактологічного матеріалу, за аналізом і поданими висновками. Після розпаду Радянського Союзу інтерес до теми Югославії 1918-1929 рр. не зник. Вже на початку 1990-х рр. в російській історіографії з'явилась низка досліджень проблеми післявоєнного облаштування балканських територій, висвітлюються питання становища хорватських земель і населення в поліетнічній державі, описується діяльність центральної державної влади в новоутвореній країні [12; 1; 10]. Проте ці роботи можна використовувати при описі загальної обстановки у Королівстві СХС, а що стосується конкретно хорватських національно-політичних сил, то інформації тут недостатньо, адже ця проблема описується побіжно.

У 1990-х роках з'являються також спеціальні роботи з історії слов'янства і хорватського народу в тому числі, проте вони мають загальний характер і відзначаються вузьким дослідженням хорватських політичних сил [7; 16; 22]. В основному вони стосуються проблем становища хорватських земель під владою більш авторитетніших і територіально більших держав, містять неповні повідомлення про політичну ситуацію в країні, тому з них можна використовувати лише окрему інформацію, що стосується досліджуваної теми. Цінність же таких праць полягає у використанні авторами нової джерельної і монографічної бази, яка раніше не використовувалась.

На особливу увагу заслуговують праці, що конкретно стосуються передумов, причин утворення поліетнічного Королівства СХС та ролі у цьому процесі хорватських національно-політичних сил. Серед таких на особливу увагу заслуговує монографія В. Фрейзона "Судьби крест'янства в общественной мысли Хорватии XIX – начала XX ст.", де автор звернув особливу увагу на вплив селянства хорватських земель на формування політичної сили – Хорватської селянської партії – яка у подальшому дуже ревностно і послідовно відстоювала його права і намагалась вирішувати головні проблеми селянського життя. Важливим є висвітлення дослідником спроб хорватських політичних партій використовувати незадоволення селян у власних державницьких інтересах [17]. Інша монографія цього автора – "История Хорватии" [21], примтна тим, що тут він простежено усю історію розвитку хорватських земель, а також на основі широкого кола джерел здійснив комплексний аналіз ролі та значення соціальних і політичних вимог хорватського населення в Королівстві СХС. Крім того, дослідник, розглядаючи різноманітні аспекти історичного розвитку країни через призму політичної діяльності партій, виділив в цьому напрямку проблему політичного протистояння хорватських партій за втілення в життя ідей національно-державницького

характеру. Такий підхід є новим у дослідженні даної проблеми, а порушені істориком деякі питання висвітлюються вперше. Цікаво, що чимало нових наукових розробок В. Фрейзона опубліковано в історичних журналах [18]. Статті ці містять важливу інформацію про становлення основних хорватських партій та політичних організацій, розповідають про історичні передумови їх виникнення, проливають світло на раніше невідомі факти ворожнечі хорватських національно-політичних сил із сербськими діями. Взагалі ж наукові дослідження цього історика вирізняються новизною і є важливим матеріалом при дослідженні теми хорватських національно-політичних рухів.

Інший російський історик С. Романенко, у своїх роботах досліджував історію югослов'янських народів в новітню добу. Їх політичний та економічний розвиток знайшов відображення у ряді його робіт, але на особливу увагу заслуговує книга "Югославия: история возникновения, кризис, распад, образование независимых государств", де автор дуже цікаво і змістовно розглядає внутрішні проблеми багатонаціональної країни, стосунки політичних сил між собою. Автор стверджує, що хорватський політикум постійно намагався виступати на міжнародній арені окремо від сербського, а для вирішення національного питання, яке королівська влада постійно відсувала на другий план, прагнув знайти підтримку сильніших європейських держав (Німеччини, Італії) [15]. Також у книзі звертається особлива увага на підписання королівським урядом ряду договорів і домовленостей з різних проблем, з великими європейськими державами, а також розглядається ставлення Франції, Англії, Росії до подій всередині королівства, особливо стосунків сербів і хорватів. Для дослідників хорватських політичних рухів книга важлива, адже порушені автором історичні питання дозволяють набагато повніше і різнобічніше розглянути як функціонування політичних партій хорватських земель, так і зрозуміти відношення власне хорватів до центрального уряду, до народів інших національностей, а також збагнути причину такого сильного і непереможного бажання отримати незалежність.

Зазначимо, що використання зарубіжної історіографії при дослідженні теми хорватського політичного розвитку значно збагатило відомості про політичне функціонування хорватських партій в історичному розрізі, викликало потребу дослідження, вивчення і використання тієї джерельної бази з історії слов'ян, яка до цього не використовувалась з різних причин (політичних, релігійних, національних).

Вітчизняна історіографія.

Щодо висвітлення проблеми хорватських національно-політичних рухів в українській історіографії, то варто зазначити, що з періоду 1991 р. в Україні вийшла дуже незначна кількість праць, присвячених ролі хорватських політичних сил в розвитку хорватських земель. Саме тому потрібно брати до уваги всю літературу, що стосується досліджуваної проблеми. Важливою в цьому напрямку є робота О. Маначинського "Югославия:

Приговор вынесен”, де на основі широкої джерельної бази висвітлено ставлення центрального югославського уряду до функціонування політичних організацій на хорватських територіях на початку ХХ ст. [8] Однак, у праці більше уваги звертається на розвиток власне югославських земель, а не хорватських зокрема. До того ж тут відображено неглибокий аналіз подій періоду 1918-1929 рр., більше уваги приділяється історії Югославії після Другої світової війни, особливо розвитку Сербії.

Певної уваги заслуговує праця професора Київського національного університету імені Т. Шевченка В. Ярового Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ століття” [23], в якій висвітлюються історичні події, що відбувались після Першої світової війни на усьому Балканському півострові, але разом з тим автор звертає особливу увагу на конкретні факти розвитку власне хорватських земель. А особливою цінністю праці є детальний аналіз автором на основі широкого кола джерел розвитку і діяльності хорватських національно-політичних сил, дослідження становища партій, утворення партійних блоків в залежності від загальної ситуації в Королівстві СХС. Історик використав новий підхід при розгляді політичної діяльності хорватських організацій, глибоко проаналізував причини тих чи інших кроків хорватських політиків, по-новому звернувся до спірних питань хорватсько-сербських відносин.

Таким чином, в історіографії знайшли відображення різні аспекти досліджуваної теми. Проте на сьогоднішній день в українській історичній науці ця проблема не стала предметом систематичного і комплексного аналізу, не існує узагальнюючої монографії з цієї тематики. Це свідчить про необхідність її подальшого всебічного вивчення, а також про потребу детального висвітлення діяльності політичних партій в різних політичних та економічних ситуаціях та за умови входження хорватських земель до різних монархій в різні історичні періоди.

Джерела та література:

1. Балканы в конце XIX-начале XX в.-М.: 1991. – 352 с.; 2. Bilandžić D. Hrvatska moderna povijest.-Zagreb.: Golden marketing.- 1999, 835 s.; 3. Boban Lj. Kontroverze iz povijesti Jugoslavije.- Zagreb.: Školska knjiga.-1989, 439 s.; 4. Boban Lj. Svetozar Pribičević u opoziciji.- Zagreb.- 1992; 5. Garde P. Život i smrt Jugoslavije.-Zagreb.: Ceres.- 1996, 456 s.; 6. Goldstein I. Hrvatska povijest.-Zagreb, 2003; 7. История южных и западных славян. М.: 1998.- Т.2, 272с.; 8. Маначинский А. Югославия: Приговор вынесен.-К.: 2005.- 228с.; 9. Matković H. Povijest Jugoslavije (1918-1991-2003).-Zagreb.: Naklada Pavičić.-2003, 442 s.; 10. Очаги тревоги в Восточной Европе. М.: 1994. –320с. 11. Petrinović I. Ante Trumbić: politička shvaćanja i djelovanje.- Split.-1991; 12. Петрухин В.Я. Славяне.-М.: 1996.-112с.; 13. Pirjevec J. Jugoslavija: nastanak, razvoj, ter razpad Karadževićeve in Titove Jugoslavije.- Zagreb, 1993; 14. Ridley J. Tito, biografija.- Zagreb.: Prometej.- 2000, 532 s.; 15. Романенко С.А. Югославия: история возникновения, кризис, распад, образование независимых государств. –М.: 2000. –500с.; 16. Фрейдзон В.И. История Хорватии.- СПб.: 2001.-318с.; 17. Фрейдзон В.И. Судьбы крестьянства в общественной мысли Хорватии XIX – нач. ХХ в. –М.: 1993. -185с.; 18. Фрейдзон В.И. Хорватский национальный радикализм (великохорватская идеология) в XIX в. // Славяноведение –М.: 1998.-№ 5, С. 18-23; 19. Фрейдзон В.И. Хорватский югославизм в 30-90-е годы XIX в. // Славяноведение –М.: 1998.-№ 5, С. 3-26; 19. Hrvatska u

monarhističkoj Jugoslaviji.- Zagreb.: 1993.- 639 s.; 20. Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji.- Zagreb.: 1993.- 639 s.; 21. Человек на Балканах в эпоху кризисов и этнополитических столкновений.-Спб.:2002. –480с.; 22. Языкова А. Балканы: между прошлым и будущим. –М.: 1995. –222с.; 23. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. ХХ ст.- К.: Генеза, 2005.- 816 с.

Ivanchenko O.

Activities of the croatian national political forces in the modern foreign and home historiography

The article is devoted to the problem of the activities of the Croatian national political forces in the modern foreign and home historiography. Development of the Ukrainian historiography in the researches of Croatian political movements, state the scientific development of this problem are underlined in the article.

Key words: Croatian lands, national political forces, political party, Government, the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes.

УДК:061.160.

© Anna Doliwa-Klepcka (Białystok)

MEMBERSHIP IN THE EUROPEAN UNION

У статті досліджуються особливості повного та асоційованого членства в ЄС. Чітко дано дефініцію ЄС як міжнародної організації. Детально проаналізовані спільні та відмінні риси кожного членства в ЄС.

Ключові слова: Європейський союз, повне членство, асоційоване членство.

The European Union (EU) is a special international organization. This manifests in, inter alia, legal solutions concerning the principles of membership in this organization. There are two types of membership: full and associate.

Comparing with other international organizations, the full membership certainly occurs in all organizations, but the associate membership in a few of them only. The institution of associate membership occurred especially in the first two decades after WWII. Such a solution was foremost exercised in many specialized organizations of the United Nations (especially referring to dependent territories), as well as in a number of other international organizations, e.g. European Free Trade Association (EFTA) and Organization for European Economic Co-operation (OEEC) [1].

Full membership

In the present European Union the countries obtained the full member status either through signing founding agreements of European Communities, on the base of which the European Union was subsequently established, or on the base of an international agreement on the accession to these organizations (the so-called accession agreements). A peculiarity of the full membership in the Union is that the countries of such a status have the right and responsibility (though not always equal) to implement the goals of the organization, to participate in the works of its bodies (including the resolution making process), as well as the right to use various Union benefits. It is worth to add that the whole decision making process in the European Union occurs within the institutional framework of this organization.

In accordance with Article 49 of the EU Treaty each European country may apply for the full member status, provided the system of this country is based on the rules of freedom, democracy, law and order, respect